

apply such social care and human resources, productive support, as well as such methods as: thematic days, fairs, charitable activities, arrangement of permit places. Educational and scientific activity of the institutes of civic people was investigated through the following forms of youth work: workshops, trainings, seminars, methods: lectures, role and business games, masterclasses and workshops. At the same time, youth policy as a sphere of actualization of youth social activity provides for expediency of using advocacy companies and methods: round tables, meetings, discussion methods, debates. The outlined forms and methods of youth work do not limit all possible instruments in the institutions of civil society, but define priority areas that contribute to the formation of youth social activity.

**Keywords:** technology; social activity; youth; institute of civil society; methods; forms

Стаття надійшла до редакції 30.08.2019 р.

УДК 378.011.3-051:6]:391(=161.2)

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194882>

**ВАЛЕНТИНА ТИТАРЕНКО**

ORCID ID 0000-0002-0553-4277

**ЛІДІЯ ОХРИМЕНКО**

ORCID ID 0000-0002-8032-1730

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

## **ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬОГО КОСТЮМА**

У статті розкрито загальнокультурну компетентність, відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Досліджено, що при вивченні історії українського костюма у майбутніх учителів трудового навчання формується загальнокультурна компетентність: віддзеркалюються знання студентів про культурну спадщину українського народу, культурні надбання в різні історичні епохи. Проаналізовано структуру загальнокультурної компетентності у трьох рівнях: когнітивний, ціннісно-орієнтаційний, комунікативно-діяльнісний.

**Ключові слова:** компетентність; компетенція; загальнокультурна компетентність; український костюм

**Постановка проблеми.** У майбутній професійно-педагогічній діяльності майбутнього вчителя трудового навчання формуються загальні і фахові компетентності, достатніх для впровадження нових ідей у галузі освіти, орієнтованих на розв'язування комплексних проблем.

Щоб сформувавши компетентнісного педагога потрібно керуватися не лише загальноуніверситетськими методами, формами, засобами, а й враховувати якості майбутнього вчителя, що сформовані в школі. Основні вимоги до освіченості учнів основної і старшої школи ґрунтуються на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів (*Про затвердження Державного стандарту...*, 2011).

Зміст освіти та організація навчального процесу повинні постійно оновлюватися (*Про Національну доктрину розвитку освіти...*, 2002). Формування загальнокультурної компетентності у закладах вищої освіти здійснюється при вивченні усіх навчальних дисциплін. Дійшли висновку, що при вивченні історії українського костюма, у студентів також може сформуватися загальнокультурна компетентність.

Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів трудового навчання сьогодні є однією з важливих проблем у закладах вищої освіти. Її вирішення сьогодні впливає на розвиток професіоналізму, формування уміння та навичок у сучасному суспільстві.

**Аналіз останніх досліджень.** Основним питанням вищої освіти, її спрямуванню на формування певних компетентностей присвячені праці таких вчених, як Е. Зеєр, О. Овчарук, Т. Філь та ін. Чимало праць інших науковців і практиків, у яких важливу роль відіграє навчальний заклад як середовище підготувати компетентного фахівця (А. Реан, В. Байденко, В. Кушнір, В. Сухомлин, Ж. Делор, І. Зязюн, Л. Пуховська та інші).

Учені А. Петров, Є. Жукова, І. Видт, Л. Соколов, С. Троянська, Т. Єжова займалися дослідженням загальнокультурної компетентності у різних освітніх галузях.

При вивченні історії українського костюма у майбутніх фахівців формується загальнокультурна компетентність. Український костюм виступає предметом дослідження у рамках освіти: розглядаються форми костюма, які притаманні культурі та побуту українського народу. У вітчизняній бібліографії велике значення мають роботи А. В'юник, В. Білецької, В. Бойко, В. Борисенко, Г. Стельмащук, З. Васіної, К. Матейко, М. Костишиної, О. Кульчицької, О. Федіни, О. Цимбалюк, Р. Захарчук-Чугай, С. Макарчук, Т. Ніколаєвої, Т. Кари-Васильєвої, Ю. Белічко та інших.

**Мета статті** – визначити особливості формування загальнокультурної компетентності засобами українського костюма у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

**Виклад основного матеріалу.** Формування загальнокультурної компетентності дає можливість майбутнім фахівцям аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, що орієнтовані на загальнолюдські цінності, а також формуються основні принципи національного виховання (*Про затвердження Державного стандарту...*, 2011).

Головною метою національного виховання є набуття соціального досвіду, досягнення народної, духовної, фізичної, моральної, трудової, естетичної, мистецької культури, – все це відбувається за рахунок формування загальнокультурної компетентності.

Перш ніж говорити про формування загальнокультурної компетентності слід розрізнити значення поняття «компетенція» і «компетентність». Проаналізувавши роботи дослідників, компетенція розкривається через сформовані знання, уміння і навички, отриманий досвід, а також через здібності, які засвоєні у процесі навчання. Компетентність є результатом набутих компетенцій.

Щоб знайти шляхи підвищення загальнокультурної компетентності, потрібно визначити значення та поняття самої культури і культурного середовища. Поняття «культура» нами розглядалося у попередніх дослідженнях (Титаренко, & Охріменко, 2018, с. 36-42). Культура засвоюється протягом усього життя. Вона не успадковується біологічно, але залежить від багатьох факторів і проявляється у різних аспектах, не залежно від того, у якому культурному середовищі знаходиться людина, адже вони по різному впливають на формування особистості. Наприклад, студент, навчаючись у вузі, потрапляє уже в інше культурне середовище, яке відрізняється від середовища у якому він жив раніше. Перебуваючи у культурному середовищі, культурний розвиток залежить вже від базової освіченості, життєвих ситуацій, соціально-побутових умов, оточення, мотивації до саморозвитку та самовдосконалення, самоосвіти. Тож поняття «культура» є дуже широким. І тому можна сказати так: якщо культура формується завжди, то рівень загальнокультурної компетентності залежить від культурного середовища.

Під час навчального процесу поєднуються різні форми навчання за рахунок яких, у студентів формується культура спілкування, поведінки, естетичні якості та інше.

Перш ніж сформувати загальнокультурну компетентність, потрібно визначити її структуру. Структуру загальнокультурної компетентності розглядаємо у трьох рівнях, а саме: когнітивний рівень (відбувається засвоєння культури, формуються певний комплекс теоретичних знань при вивченні історії українського костюма); ціннісно-орієнтаційний (у студентів відбувається процес залучення до культури через процес духовного спілкування та відчуттів); комунікативно-діяльнісний (культура засвоюється як співтворчість).

Князян (2016) у своєму дослідженні розглядає компоненти загальнокультурної компетентності: мотиваційний, когнітивний, функціональний. Мотиваційний компонент полягає у тому, що студенти повинні зрозуміти наскільки є важливим пізнання культури різних народів. Когнітивний – головним аспектом є відображення культурного та психолого-педагогічного сегменту. Функціональний – полягає у тому, що студент повинен не лише засвоїти отримані знання з вивчення культури, а навчатися самостійно її досліджувати, розповсюджувати та вміти забезпечувати міжкультурні відносини (с. 164-170).

Під сутністю поняття загальнокультурної компетентності сформованої особистості потрібно розуміти сукупність знань, умінь та навичок, певних елементів, що дозволяють орієнтуватися в соціальному, культурному середовищі (Дубасенюк, 2011).

Напрямами формування загальнокультурної компетентності є оцінка диверситивності (поважати та приймати відмінності традиції, звичаї, способи спілкування, певні цінності різних народів світу), самоусвідомлення культури (відбувається аналіз сформованих знань між суб'єктом і об'єктом), динаміка диференціації (формується знання для вирішення проблеми, яка може виникнути під час вербальної і невербальної взаємодія представників різних моральних систем, світоглядів, релігій), знання про культуру (знання про культуру ти хто навчається), інституціоналізація знань про культуру та адаптація до різноманітності (ті що навчають, повинні провести інституалізацію культурних знань, щоб краще адаптуватися серед різними групами населення) (Diller, & Moule, 2019).

На нашу думку, український костюм є одним із засобів формування загальнокультурної компетентності. Засвоєння з різними культурними цінностями проходить через знайомство з темами, виконаннями творчих завдань. Тому звернули увагу на можливість підвищення рівня загальнокультурної компетентності саме засобами українського костюма.

Нами було проаналізовано теми лекційних та лабораторних занять з дисципліни «Історія українського костюма» і визначено особливості формування загальнокультурної компетентності. Відповідно до поставленої мети навчальної дисципліни, а саме: дослідити історію розвитку українського костюма та утворення локальних варіантів традиційних комплексів одягу; сформувати у студентів теоретичні та практичні навички, щодо володіння прийомами формування основних компонентів убрання та способами декорування українського одягу (*Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»*, 2018), студент орієнтується у культурі сьогодення, формуються основні принципи національного виховання. Загальнокультурна компетентність побудована на поєднанні знань і вмінь, пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій під час виготовлення натільного, поясного, нагрудного чоловічого і жіночого одягу. Засвоюються знання про власну культуру й культуру інших регіонів України. Виховується інтерес та чутливості до виявів взаємодіючих культур; навчання розумінню. Під час виконання лабораторних робіт у студентів формується відповідальність перед собою та іншими людьми. Розширюються загальнолюдські цінності, почуття прекрасного, методи самовиховання. Формуються естетичні якості під час виготовлення традиційного одягу, розвивається загальнокультурне самовизначення, виховується толерантне ставлення до цінностей української культури.

**Висновки.** Отже, сформована загальнокультурна компетентність у студентів сприятиме здатності до формування особистості, взаєморозуміння із суспільством, творчого мислення, вміння застосовувати свої знання, уміння і навички на практиці, які впливають на ефективність засвоєння навчального матеріалу. Набуті знання з історії українського костюма є носіями культури, звичаїв та традицій українського народу, і тому вони сприяють підвищенню рівня загальнокультурної компетентності.

#### Список використаних джерел

- Дубасенюк, О. А. (2011). *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід*: монографія. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
- Князян, М. О. (2016). Загальнокультурна компетентність майбутніх учителів як наукова проблема. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. (Вип. 55. С. 164-170). Харків, Взято з <file:///C:/Users/Student/Downloads/1741-3499-1-SM.pdf> (дата звернення: 30.09.2019).
- Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)». Першого рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) галузь знань 01 Освіта/Педагогіка від 01.06.2018 р.* Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка. Взято з <https://cutt.ly/jer7GPN> (дата звернення: 30.09.2019).
- Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.* Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. Взято з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>. (дата звернення: 28.09.2019).
- Про Національну доктрину розвитку освіти. *Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002.* Взято з <https://ru.osvita.ua/legislation/other/2827/>. (дата звернення: 30.09.2019).
- Титаренко, В. П., & Охрименко, Л. С. (2018). Формування загальнокультурної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання. В кн. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр.* (Вип. 59. С. 36-42). Умань.
- Diller, V., & Moule, J. (2019). *Cultural Competence: A Primer for Educators*. Retrieved from <http://www.nea.org/tools/30402.htm>. (дата звернення: 30.09.2019).

#### References

- Diller, V., & Moule, J. (2019). *Cultural Competence: A Primer for Educators*. Retrieved from <http://www.nea.org/tools/30402.htm>.
- Dubasenjuk, O. A. (2011). *Profesiina pedahohichna osvita: kompetentnisnyi pidkhid [The professional teacher education: a competent approach]*. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Kniazian, M. O. (2016). Zahalnokulturna kompetentnist maibutnih uchyteliv yak naukova problema [A general cultural competence of the future teachers as a scientific problem]. *Pedahohika ta psykholohiia [Pedagogy and psychology]*: zb. nauk. pr. (Is. 55. pp. 164-170). Kharkiv. Retrieved from <file:///C:/Users/Student/Downloads/1741-3499-1-SM.pdf> [in Ukrainian].
- Osvitno-profesiina prohrama «Serednia osvita (Trudove navchannia ta tekhnolohii)». Pershoho rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014 Serednia osvita za predmetnoiu spetsialnistiu 014.10 Serednia osvita (Trudove navchannia ta tekhnolohii) haluz znan 01 Osvita/Pedahohika vid 01.06.2018 r. [Educational and professional program "Secondary education (Labor training and technologies)". First level of higher education in specialty 014 Secondary education in subject specialty 014.10 Secondary education (Labor education and technologies) Knowledge field 01 Education/Pedagogy]*. Poltava: PNPУ imeni V. H. Korolenka. Retrieved from <https://cutt.ly/jer7GPN> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [On approval of the State standard of basic and complete general secondary education]*. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 23 lystopada 2011 r. No 1392 Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p> [in Ukrainian].
- Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity [About National Doctrine of Education Development]*. Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine]. No. 347/2002. (2002) Retrieved from <https://ru.osvita.ua/legislation/other/2827/> [in Ukrainian].
- Tytarenko, V. P., & Okhrimenko, L. S. (2018). Formuvannia zahalnokulturnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia trudovoho navchannia [Formation of a general cultural competence of the future teacher of labor training]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly [Psychological and pedagogical problems of a rural school]*: zbirnyk naukovykh prac Umans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny (Is. 59, pp. 36-42). Umani [in Ukrainian].

**TITARENKO V., OKHRIMENKO L.**

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

#### **FORMATION OF A GENERAL CULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE PROFESSIONALS BY UKRAINIAN COSTUME**

The author investigates that when studying the history of the Ukrainian costume, the future teachers of labor training form a general cultural competence. The analysis of the works of Ukrainian scientists engaged in the study of Ukrainian traditional clothing of different regions of Ukraine is carried out.

Despite the large number of analyzed works devoted to the study of the formation of a general cultural competence, it is necessary to state, in pedagogical education, that the peculiarities of the formation of this competence by means of the history of Ukrainian costume are not defined.

The structure of general cultural competence in three levels is analyzed: cognitive, value-oriented, communicative-activity. The peculiarities of its formation by the future teachers of labor training by means of the Ukrainian costume, as well as the ways to increase it, are determined.

The influence of the formation of general cultural competence is determined, in accordance with the topics of laboratory classes in the discipline "History of Ukrainian Costume".

The author investigates that on the example of the history of Ukrainian costume students have formed a general cultural competence. They become acquainted with the heritage of world literature and humanity, human values, make up their own imagination and expand their worldview. The student is guided in the culture of today, the basic principles of national education are formed.

This article outlines the basic qualities that are formed by a general cultural competence in the process of teaching students at lectures and labs. During the fulfillment of the lab work, students take responsibility for themselves and other people. The human values and feeling of beauty are expanding. During the production of underwear, waist, breastplate for men and women, as well as hats, jewelry and shoes, students develop aesthetic qualities, develop a cultural self-determination, cultivate a tolerant attitude to the values of Ukrainian culture.

*Keywords: competence; cognizance; general cultural competence; Ukrainian costume*

Стаття надійшла до редакції 14.09.2019 р.

УДК 37.091.4Макаренко

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194883>

**АНДРІЙ ТКАЧЕНКО**

ORCID ID 0000-0003-4408-2653

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

## **“ПРОФЕСІЙНЕ ОБЛИЧЧЯ” А. МАКАРЕНКА: ДЕКІЛЬКА АСПЕКТІВ ЕМПІРИЧНОГО АНАЛІЗУ**

Стаття репрезентує результати аналізу головних аспектів “професійного обличчя” всесвітньо відомого українського педагога А. Макаренка. Актуальність вивчення складових професіоналізму цієї видатної “педагогічної особистості” обумовлена перспективами вирішення важливих завдань підготовки вчителя. Представлений матеріал дав змогу дійти висновку, що базовими показниками професіоналізму А. Макаренка є: надзвичайна глибина і різнобічний характер професійної ерудиції, “індуктивність” та прагматизм професійного мислення, винятково високий рівень педагогічної техніки. Особливою змістовністю, широким обсягом і перманентним характером вирізнялася самоосвітня діяльність педагога-письменника.

**Ключові слова:** А. Макаренко; макаренкознавство; професійний розвиток; професіоналізм; саморозвиток; активність особистості; психологічні якості педагога; перцептивні якості

**Постановка проблеми.** “Професійне обличчя” Антона Макаренка, незважаючи на потужні дослідницькі традиції міжнародного макаренкознавства, продовжує залишатися однією з найменш вивчених тем. Постає Макаренка як явище педагогічне, що за складністю, самобутністю та яскравістю навряд чи знайде собі рівних у ХХ столітті, закономірно породжує рух інтерпретаторів, для яких принципово важливо категоріювати зміст і прояви професіоналізму видатного вихователя. Подібний прагматизм цілком виправданий перспективами використання професійно-особистісного досвіду А. Макаренка для вирішення актуальних завдань підготовки вчителя. Об’єктивно вичленити всі складові професіоналізму видатної “педагогічної особистості” (вираз Л. Пехи) означає ще більше наблизитися до розв’язання одного із “найважчих” питань сучасної науки – принципової відтворюваності унікального професійного досвіду.

**Аналіз досліджень і публікацій.** На сьогодні макаренкознавство цілком заслужено посіло вагоме місце в академічній традиції історико-педагогічного знання, утворивши окрему і доволі респектабельну лауну в середині такого її підрозділу, як педагогічна біографістика. Визнаними дослідниками макаренкознавчої проблематики вважаються Н. Дічек, Г. Жураковський, Ф. Науменко, М. Ніжинський, М. Окса, А. Фролов, Г. Хіллліг, М. Ярмаченко та ін., кожен із яких у своїх студіях не оминув яскраві професійні риси видатного педагога. Предметно ж характерологічним аналізом особистості А. Макаренка займалися Є. Балабанович, В. Гмурман, Ф. Гоноболін, В. Кумарін, Л. Пеха та деякі інші вчені. Джерелознавчою базою у вивченні піднятих питань є передусім численні твори мемуарної макаренкіани, серед яких особливу цінність являють спогади О. Волніна, Л. Ковалю, В. Макаренка, Г. Макаренка, В. Терського та ін.